

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОБЛІК ВИТРАТ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розкрито економічну сутність формування обліку витрат і калькулювання собівартості продукції на підприємстві в сучасних умовах розвитку економіки України, визначено необхідність його проведення та запропоновано напрями подальшого розвитку. Надано пропозиції щодо вдосконалення обліку витрат на виробництві.

Аннотация. Раскрыта экономическая сущность формирования учета затрат и калькулирования себестоимости продукции на предприятии на современном этапе развития экономики Украины, определена необходимость в его проведении и предложены направления дальнейшего развития. Даны предложения по совершенствованию учета затрат на производстве.

Annotation. The economic essence of the formation of cost accounting and calculation of production cost at the enterprise at present stage of developing the economy of Ukraine is revealed, the need for its carrying and directions of further development are defined. The ways of improving cost accounting in manufacturing are suggested.

Ключові слова: витрати, затрати, П(С)БО, собівартість, облік витрат, калькулювання, методи обліку витрат, історична собівартість продукції.

Сучасний економічний стан на більшості українських підприємств потребує постійних удосконалень щодо діючої практики ведення обліку та аналізу витрат, яка не достатньою мірою відповідає потребам управління в умовах розвитку ринкових відносин. Це пов'язано зі складністю, динамізмом, високим рівнем конкуренції та глобалізації підприємницького середовища. В таких умовах набуває актуальності проблема управління витратами на підприємстві. Вирішення даної проблеми повинно базуватися на всебічному, глибокому аналізі облікових даних про витрати, на основі яких необхідно здійснювати систематичний облік і якісний аналіз витрат.

Формування витрат виробництва є основним і одночасно найбільш складним елементом організації та розвитку виробничо-господарського механізму підприємств, охопленого системою управлінського обліку. Саме від його ретельного дослідження та успішного практичного застосування буде залежати рентабельність виробництва і окремих видів продукції, виявлення резервів зниження собівартості продукції, визначення цін на продукцію, обчислення національного доходу у межах країни, розрахунок економічної ефективності від впровадження організаційно-технічних заходів, а також обґрунтування рішень стосовно виробництва нових видів продукції.

Проблеми економічної сутності, формування, обліку й аналізу витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції розглядалися в працях відомих вітчизняних вчених-економістів: Білухи М. Т., О. Бородкіна, Бутинця Ф. Ф., Валуєва Б. І., Герасимовича А. М., Голова С. Ф., Гуцайлюка З. В., Єфіменка В. І., Завгороднього В. П., Кужельного М. В., Сопко В. В., Савченка В. Я., Сук Л. К., Ткаченко Н. М., Чумаченко М. Г. та ін. Вагомий внесок у розвиток методологічних питань обліку витрат виробництва зробили зарубіжні вчені: Басманов І. А., Безруких П. С., Маргуліс А. Ш., Карпова Т. П., Палій В. Ф., К. Дурі, Б. Нідлз, Дж. Фостер, П. Фрідман, Хорнгрен Ч. Т., А. Яругова [1].

Метою даної статті є визначення економічного складу витрат на виробництво та собівартості продукції, удосконалення методичних і методологічних засад обліку витрат виробництва та калькуляції собівартості виробленої продукції в умовах ринкових відносин. Для досягнення поставленої мети були вирішені такі завдання: запропоновані методологічні підходи до удосконалення обліку витрат виробництва та формування собівартості продукції, проаналізовані різноманітні методи її обліку (калькуляції).

Витрати підприємства завжди були одним із найважливіших об'єктів обліку. Від того, наскільки точно і своєчасно вони відображаються в бухгалтерському обліку, прямо залежить точність і достовірність фінансового результату, який визначає підприємство [2].

Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні та організаційно-методичні питання побудови обліку витрат виробництва та калькуляції собівартості виробленої продукції в умовах ринкових відносин.

На сьогоднішній день немає єдиної методики визначення собівартості продукції. Тому кожне підприємство з урахуванням своїх цілей та інтересів самостійно визначає правила розрахунку собівартості. Сам цей процес називають калькулюванням. Його основа – акумулювання витрат на виробництво і віднесення їх на готовий продукт. Іншими словами, калькуляція становить класифікацію, реєстрацію і відповідний розподіл затрат для визначення собівартості продукції або послуг. При цьому калькуляція собівартості продукції повинна відповідати галузевій специфіці підприємства, а також особливостям організації його виробництва.

Залежно від того, на основі яких норм витрат вони складаються, виділяють планову, нормативну, звітну, або фактичну, калькуляції.

Плановою калькуляцією визначають середню собівартість продукції або виконаних робіт на плановий період (рік, квартал). Складають їх із прогресивних норм витрат сировини, матеріалів, палива, енергії, витрат праці,

середніми для планового періоду. Різновидом планових є кошторисні калькуляції, які складають на разові вироби або визначення цін, розрахунків із замовниками й інших цілей [2].

Нормативні калькуляції складають на основі діючих на початок року, місяця норм витрат сировини, матеріалів і інших витрат (поточних норм витрат). Поточні норми витрат відповідають виробничим потужностям підприємства на даному етапі його роботи. Поточні норми витрат на початку року, як правило, вище за середні норми витрат, закладені в планову калькуляцію, а в кінці року, навпаки, нижче. Тому і норматив на собівартість продукції на початку року, як правило, вище, а в кінці року – нижче.

Звітні, або фактичні, калькуляції складають за даними бухгалтерського звіту про фактичні витрати на виробництво продукції і відображають фактичну собівартість виробленої продукції або виконаних робіт. Фактичну собівартість продукції включають і не заплановані невиробничі витрати [2].

Для обчислення собівартості калькуляційної одиниці використовують систему прийомів, тобто методи калькуляції, вибір яких залежить від типу виробництва, його складності, наявності незавершеного виробництва, тривалості виробничого циклу, номенклатури продукції, що виробляється.

Залежно від повноти включення в собівартість продукції загальновиробничих витрат розрізняють такі методи обліку витрат і калькуляції собівартості:

1) метод обліку змінних витрат – "директ-костинг" (Direct costing або "верієбл-костинг" (Variable costing)), тобто метод зрізаючої (неповної) собівартості, що припускає розділення виробничих витрат на змінні та постійні. За цим методом у собівартість готової продукції включаються тільки змінні виробничі витрати. За змінними витратами оцінюють незавершене виробництво і залишки готової продукції на кінець періоду;

2) метод обліку витрат за повною собівартістю – "фул-абсорпшен костинг" (Full-Absorption costing), передбачає включення в собівартість готової продукції всіх виробничих витрат підприємства, незалежно від їх розподілу на постійні і змінні, прямі і непрямі [3].

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та розкриття її у фінансовій звітності в Україні визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 П(С)БО "Витрати" [4].

Після введення в дію П(С)БО 16 "Витрати" [4] до історичної (фактичної) собівартості продукції повинні включатися лише виробничі витрати: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати і загальновиробничі витрати. Загальногосподарські (адміністративні) витрати не включено до виробничої собівартості, а разом з витратами на збут та іншими операційними витратами віднесено до витрат періоду. Таким чином, на сьогодні виробнича собівартість менша за виробничу, що обчислювалася раніше, на суму загальногосподарських витрат, а показник повної собівартості розраховується тільки за власним бажанням підприємства і використовується не для фінансового обліку (оцінка активів), а для аналізу і контролю витрат за видами продукції, центрами витрат і сферами [4].

Отже, в умовах ринкових відносин питанням сутності, формування, обліку витрат та собівартості продукції потрібно приділяти більше уваги. Для цього необхідно: визначити номенклатуру витрат для планування й обліку конкретному суб'єкту; розробити методику підрахунку й оцінки залишків незавершеного виробництва, а також порядок визначення результатів господарської діяльності та ін. При цьому велику роль повинно відіграти використання методів обліку витрат та визначення (калькуляції) собівартості, що, в свою чергу, дає підприємству переваги в аналізі, визначенні своїх цілей, закономірностей розвитку фірми та її особливостей.

Напрями подальших досліджень мають включати такі положення:

створення єдиної інформаційної бази норм і нормативів для обліку й контролю за витратами;

забезпечення максимальної оперативності та достатньої аналітичності вихідної інформації про витрати підприємства;

встановлення оптимального співвідношення обсягів автоматизованих і неавтоматизованих обліково-контрольних робіт та визначення їхньої ролі у скороченні витрат.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Бугинєць Ф. Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посібн. / Ф. Ф. Бугинєць, Л. Л. Горєцька. – Житомир : ПП "Рута", 2010. – С. 415–416. 2. Войтенко Т. Усе про облік витрат на виробничому підприємстві / Войтенко Т., Вороня Н. – Х. : Фактор, 2011. – 266 с. 3. Каменская Т. Калькулирование себестоимости разными методами / Т. Каменская // Баланс. – 2009. – 30 мая (№ 22). – С. 39–43. 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua>.